

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Можайская средняя общеобразовательная школа»

<p>«Рассмотрено» на заседании МО учителей <u>кабинетных учителей</u> Протокол № <u>1</u> от «<u>30</u>» <u>августа</u> 2023 г. руководитель МО <u>Олиф</u> / <u>Нимаева О.Д.</u></p>	<p>«Согласовано» заместитель директора по НМР <u>Д.С. Ганжурова</u> / Ганжурова Д.С. «<u>01</u>» <u>сентября</u> 2023г.</p>	<p>«Утверждаю» Приказ № <u>616</u> от «<u>01</u>» <u>09</u> 2023г. директор МБОУ «МСОШ» <u>Э.Б. Цыбиков</u> / Цыбиков Э.Б./</p>
--	---	--

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

По родной литературе (бурятской)
(указать предмет, курс, модуль)

Класс 3

Количество часов в год 68

Учитель Нимаева Оюн Доржиевна

Можайка
2023

Тайлбари бэшэг

Энэ программа С.Ц. Содномов, Ж.Ц. Эрдынеева «Литературна уншалга» үндэһэн буряад хургуулийн 3-дахи ангин литературна уншалгын ном дээрэ үндэһэлэн, түрэлхи литература үзэхэ, эхин хургуулийн 3-дахи ангида зорюулагдаһан программа болоно.

Тус ном соо оруулагдаһан уран зохёолнууд, аман зохёонууд бага наһанай хурагшадай хүгжэлтын психологическа онсо өөрэ зүйлнуудые, тэдэнэй оршон байдалые эзэмдэн ойлгохо эрмэлзэл, ухаан бодолой, мэдэрэлэй хүгжэлтэ хараадаа абан зохёогдоһон.

3-дахи ангида литературна уншалгын үзэлгын зорилгонууд:

- хурагшадые уран зохёол абьяастайгаар уншаха дуратай, тодорхойгоор, тодо зүбөөр уншаха шадабариинь хүгжэхэ, уншаһан зохёолоо ухаандаа буйлуулан, удхыень зүбөөр элирүүлэн ойлгодог, һонирходог болгохоһоо гадна, хурагшадай зохёол шудалан, шэнжэлэн үзэхэ эхин дадалнуудые бүридүүлхэ, түрэлхи литература тухайгаа юрэнхы мэдэсэтэй болгохо гэхэн зорилгонуудые табина. Мүн уншажа байһан зохёолойнгоо уран хайханайнь, хэлэнэйнь онсо шэнжые ойлгохо, хурагшадай дадал дүршэлые бүридүүлхэ, хүгжөөхэ болоно.

- метапредметнэ шэглэлтэй шадабари бүридхэлгэ. Энэ зорилго һүүлэй жэлнүүдтэ аргагүй хэрэгтэйдэ тоологдодог болоо. Мүнөө үеын хуралсалай ябасада оруулагдажа байһан федеральна стандарттай холбоотой. Тэрээн соо эхин классай багша бүхэн «универсальные учебные действия» гэжэ шадабари хүгжөөхэ тусхай программатай байха гээд эрилтэ табигдана.

Энээнһээ дулдыдан, литературна уншалгын программын шухала зорилгонууд:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэһэ һууриие гүнзэгыгөөр бата бэхээр үгэхэ;
- хурагшадые Буряад республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ хургаха;
- арадайнгаа түүхэ, аман зохеолын баялиг, ёһо заншал, соел болосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие хургажа, хүгжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэһэтэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүридүүлхэ.

Тус программа буряад хэлэнэй, тэрэниие шэнжэлдэг эрдэм ухаанай хүгжэлтые хараадаа абан, Россин эрдэм хуралсалай түсэбые баримталан, мүнөө үедэ хэрэглэгдэдэг программын үндэһөөр «Литературна уншалгын» стандартда тааруулан, туршалгын программа зохеогдобо.

Хуралсалай материал 4 четвертьдэ хубаагданхай. Хэшээлнүүд недельдэ 2 саг соо үнгэргэгдэхэ, жэлдээ 68 сагай туршада бэелүүлэгдэхэ.

“Литературна уншалга” гэхэн номой дотоо удхань

Хурагадай жэнхэни буряад хэлээ үзэхэ эрмэлзэл, һонирхол, тэдэнэй ухаан бодол хүгжөөхэ зорилготойгоор “Амар сай, буряад хэлэн!” гэхэн һалбари сооо буряад хэлэн тухай зохёолнууд оруулагданхай. Ямаршые хүн дүрбэн хүгэдэхэ юумэтэй байха ёһотой юм: эхэ орон, арад зон, ном һудар, түрэлхи нангин хэлэн. Эдэ дүрбэн зүйл бага наһанай хурагшадта зохидоор ойлгуулхын тула мэдээжэ уран зохёолшод Д-Н. Халхаровой, Ш-Х. Базарсадаевагай, Э. Дугаровой, Д. Ошоровой зохёолнуудые уншуулжа. Сэдьхэл зүрхэндэнь шэнгүүлжэ, ухаан бодолыень сэсэглүүлэн амидаржа байһан арад зонооо, бууралхан тоонто нютагаа нангинаар сахижа, гамнажа ябаха өөрын үндэһэн сэдьхэлтэгээр хүмүүжэлхэ болоно.

Ном дотор арбан нэгэн һалбаринууд үгтэбэ. Тон шэнэ юумэн гэхэдэ, номой һүүлшын хуудануудта толи үгтэбэ.

Заншалта ёһороо буряад арадай аман зохёолһоо, хүүгэдэй буряад уран зохёолһоо бүтээлнүүд оруулагданхай.

3-дахи ангин түрэлхи хэлэнэй программа бүлэг темэнүүд:

1. Мэндэ амар, хургуули;
2. Амар сайн, буряад хэлэн!;
3. Хэшэгээр баян намар;
4. Түрэхэн минии тоонто;
5. Хүн болохо баһаһаа;
6. Үбгэн буурал үбэлнэй;
7. Арадай аман зохёол;

8. Сагаалган-буряд арадай заншалта хайндэр;

9. Айлшан хабар;

10. Уран зохёолшод үхибүүдтэ;

11. Сэсэгтэ зун.

Уран зохёол уншахатайнь хамта хурагшадай литературын теоритой танилсуулха үргэлжэлүүлэгдэхэ. Литературын үгын искусство гэжэ мэдэрэнгээ хурагшад шэнэ мэдэсэнүүдтэй танилсаха: рифмэ, ритм, толгой холболго г.м.

Зохёолнуудай хүүлдэ үгтэһэн даабаринууд хурагшадай литературна хүгжэлтэ онсо үүргэ дүүргэхэ зорилготойгоор зохёогдонхой. Тиихэдээ зарим зохёолнуудыг зэгрэсүүлэн үзэлгэ, уран зохёолшо бүхэн оршон байгаалие, байдалыг өөр өөрынхээрээ хадуун абадаг байһыень анхаруулха гэхэн зорилготой.

Литературна уншалгын гол дотоо улхань дээдэ хэмжээнэй элдэб жанрай уран зохёолнууд болоно. Хурагшадай һонирхол, эрмэлзэл эдэбхижүүлхэ. Ухаан бодол хүгжөөхэ зорилготойгоор “Литературна уншалга” ном соо буряд уран зохёолшодой шүлэгүүд, хөөрөөнүүд, баснинууд, буряд арадай аман зохёолой абдарһаа онтохонууд, таабаринууд. Онһон үгэнүүд, жороо үгэнүүд, үрээлнүүд, дуунууд, хошоо үгэнүүд оруулагдаһан байна.

Литературна уншалгын хэшээлдэ хурагшадай аман ба бэшэмэл хэлэ хүгжөөлгөөр хэгдэхэ ажалай гол янзанууд.

Уран зохёолой, литературна уншалга ном соо оруулагдаһан зохёолой хэһэгүүдыг тодорхойгоор уншалга.

Уран зохёолһоо сээжэлдэһэн хэһэгүүдыг, шүлэгүүдыг тодо һонороор, уранаар хэлэлгэ.

Рассказуудыг, ехэ прозаическа зохёолой хэһэгүүдыг удхадань дүтэрхыгөөр, тобшоор, шэнжэлэн хөөрэхэһөө гадна, бэшэг дээрэ тэрэнэ найруулан бэшэлгэ. Тиихэдээ байгаалиин үзэгдэл, геройн түхэл шарай, гэр соохи байдал г.м. зураглан хөөрэлгэ ба бэшэлгэ.

Үзэһэн, уншаһан зохёолой удхаар ойлгоһоноо, мэдэхэ болоһон юумээ өөрынгөө үгөөр хөөрэлгэ, зохёолго бэшэлгэ, табигдаһан асуудалда дүүрэн харюу хэлэлгэ, мүн баһа бэшэмэл харюу бэлдэлгэ, литературна герой тухай рассказ зохёожо хөөрэлгэ, тэрэнэ зохёон бэшэлгэ.

Түрэлхи литературын ном соо ороһон багашаг зохёолой текстын удхаар түсэб табилга.

Хараһан, үзэһэн, дуулаһан, мэдэхэ болоһон юумээ уранаар зураглан хөөрэлгэ, рассказ зохёожо туршалга, удхатай онтохой, рассказай болоод зарим басниин удхаар инсценировка бэшэлгэ.

Уншаһан һонин зохёол, уран зураг, хараһан кино, теле-дамжуулга тухай һанамжаяа хөөрэлгэ. Буряд хэлэнэй хэшээлдэ үргэлжэлүүлэгдэхэ зүйлнүүд

Юрэ хөөрэлгэ, зураглал, һанаһанаа хөөрэлгэ үргэлжэлүүлгэ. Юрын түсэб. Хэлэнэй найруулга һайжаруулалга. Уран зохёолой, хөөрэлдөөнэй, эрдэм ухаанай найруулга. Элдэб юумэ зураглаһан юрэ хөөрэлгэ текст удхадань дүтэрхыгөөр хөөрэлгэ, бэшэлгэ. Зураглаһан, юрэ хөөрэлгэ.

III классай литературна уншалгын хэшээлдэ хурагшадай мэдэсэ,

шадабариде табигдаха гол эрилтэнүүд

Хурагшад иимэ юумэнүүдыг мэдэхэ ёһотой:

— Үзэһэн зохёолойнгоо автор тухай, номой нэрыг;

— Үзэһэн зохёолойнгоо гол үйлэнүүдыг (сюжет), геройнууд, тэдэнэй хоорондохы ханы харилсаан тухай;

— программаар хараалагдаһан сээжэлдэхэ ёһотой зохёолой хэһэгүүдыг, шүлэгүүдыг.

Хурагшад иимэ юумэ хэжэ шадаха ёһотой:

— уран зохёолшыг зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалыг хөөрөжэ;

— үзэжэ байһан зохёолой гол шухала үйлэнүүдыг бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;

— зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагаание, сагыг, тэрэнэй хойшолонгыг элирүүлжэ;

— үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргуудыг, байгаалиин зураглалнуудыг текст сооһоо илгажа;

— зохёолой геройдо өөрыг хэһэн хэрэг, үйлэ, хэлэнэй һанал бодолыг баримталан, характеристикэ үгэжэ;

— уран зохёол болон хрестомати соохи текст зүбөөр, тодорхойгоор уншажа;

— сээжэлдэһэн зохёолоо тодоор, уранаар уншажа;

- багашаг эпическэ зохёол болоод ехэ зохёолой хэнэгүүдые тобшоор, удхадань дүтэрхыгөөр, түүбэрилэн найруулан бэшэжэ;
- зохёолой герой тухай хөөржэ;
- багахан эпическэ зохёолой удхаар түсэб табижа;
- өөрынгөө дураар уншалан зохёол тухайгаа ханамжаяа, ойлгохоноо өөрынхээрээ хөөржэ;
- уран зураашадай гоё найхан зураг тухай ойлгохоноо, ханамжаяа хэлэжэ.

Тематическэ түсэблэлгэ

(неделиин 2 саг, жэлдээ 68 саг)

№	Раздел ба хэшээлэй темэ	Саг		Дата	Электронно (цифровой) образовательно ресурс
		саг	к/р п/р		
	Мэндэ амар, хургуули!				
1	Ч-Р. Намжилов “Эрдэм бэлиг – эрхим баян...”, А. Доноев “Гуралсалай хайндэр”, Г. Чимитов “Найн даа, хургуулимнай!”	1		01.09	https://buryadxelen.com/
	Амар сайн, бурайд хэлэн!				
2	Ш-Х. Базарсадаева “Турэлхи хэлэн”, Д-Н. Халхаров “Түрэл бурайд хэлэмни”	1		05.09	https://buryadxelen.com/
3	Д. Ошоров “Актриса болохоб”, Э.Дугаров “Түрэл бурайд хэлэмни”	1		08.09	https://buryadxelen.com/
	Хэшэгээр баян намар				
4	Г. Дашабылов “Намар”, Ц-Д. Хамаев «Намар», Д. Мадасон «Хуһанай намаа унажа...», Толгой холболго	1		12.09	https://buryadxelen.com/
5	Э.Дугаров “Адха ороохон” Уран уншалга	1		15.09	https://buryadxelen.com/
6	Б. Санжин “Намарай шарай”	1		19.09	https://buryadxelen.com/
	Тэрээн минии тоонто				
7	Ц. Номтоев «Тоонто нютаг», Ц-Д. Дондокова «Эхэ орон», Ж. Тумунов «Эхэ оромни»	1		22.09	https://buryadxelen.com/
8	Ц-Б. Бадмаев «Улаан-Удэ», Манай Эхэ орон, В. Цыренов «Минии нютаг»	1		26.09	https://buryadxelen.com/
	Хүн болохо багаһаа				
9	А. Жамбалон “Эдир залуу үетэндэ”	1		29.09	https://buryadxelen.com/
10	Ж.Балданжабон “Хэн зэмэтэйб?”, Э.Дугаров “Хахархай аяга”	1		03.10	https://buryadxelen.com/
11	Ц-Б. Бадмаев «Дондогой зүүдэн»	1		06.10	https://buryadxelen.com/
12	Ц-Б. Бадмаев “Шулуутайн Будамшуу”	1		10.10	https://buryadxelen.com/
13	Д.Цырендашиев «Алтан хараасгай»	1		13.10	https://buryadxelen.com/
14	Э.Манзаров “Эжын энхэрэлые”	1		17.10	https://buryadxelen.com/
15	Б-Б. Намсарайн “Дэбтэрэй гомдол”	1		20.10	https://buryadxelen.com/
16	Ж.Зимин “Хоёр”	1		24.10	https://buryadxelen.com/
	Үбгэн буурал үбэлнай				

17	Н. Дамдинов “Добо дээрэхээ”, Ц-Д. Хамаев “Үбэл”	1		27.10	https://buriyadxelen.com/
18	Б. Санжин “Буга нара”, Г. Чимитов “Үбэлэй үдэр”	1		07.11	
19	Н. Намсарайн “Бэгсэргэ”	1		11.11	
20	Ц-Д. Дондокова “Би мэдэнэб...”	1		14.11	
21	Д.Мадасон “Хадхууртайхан хасуури”	1		17.11	
22	Г. Бадмаева “Балмын баабай”	1		21.11	
23	Проектнэ ажал. Үбэлэй байгали уран зохёолшодой бүтээлнүүдтэ	1	1	24.11	
	Арадай аман зохёол				
24	Шоно, бар, хоёр хултэй хуймэлдөөн.	1		28.11	https://buriyadxelen.com/
25	Тэнэг шоно.	1		01.12	
26	Хуурша хубуун.	1		05.12	
27	Одхон хубуун.	1		08.12	
28	Ерентэй сэсэн Далантай тэнэг хоёр.	1		12.12	
29	Проектнэ ажал	1	1	15.12	
30	Эгэшэ Аленушка ба дүү Иванушка	1		19.12	
31	Үнэгэн юундэ улаан бэ?	1		22.12	
32	Тахья харсага хоёр	1		26.12	
33	Проектнэ ажал. Ондоо арадуудай онтохонууд	1	1	29.12	
34	Таабаринууд	1		09.01	
35	Онһон үгэнүүд	1		12.01	
36	Проектнэ ажал	1	1	16.01	
	Сагаалган – буряа арадай заншалта һайндэр				
37	Э. Дугаров “Сагаан нарын шэнээр...”, Сагааоган тухай	1		19.01	https://buriyadxelen.com/
38	Ш. Нимбуев “Угтамжын дуун”, “Сагаалганай ёһо заншалнууд	1		23.01	https://buriyadxelen.com/
39	Д.Цынгугева “Уг гарбалта ууган буряад араднай”. Сагаалганай ёһо заншалнууд	1		26.01	https://buriyadxelen.com/
40	Проект. Сагаалган – буряад арадай заншалта һайндэр. Сагаалган тухай шүлэгүүдэй баглаа. Уран уншалга.	1	1	30.01	https://buriyadxelen.com/
41	Табан хушуун мал тухай. Д.Жамбалын “Табан хушуун малай зүһэ”	1		02.02	https://buriyadxelen.com/
42	Ц-Д. Дондогой «Шагай», Э. Дугаров “Шагайнууд”	1		06.02	https://buriyadxelen.com/
	Айлшан хабар				
43	А. Жамбалон “Айлшан хабар”, Ц-Д. Хамаев Ц-Д. Хамаев “Хабар”	1		09.02	https://buriyadxelen.com/
44	Д-Р. Намжилон “Хабарай саг”	1		13.02	
45	Б. Санжин “Амитад яажа хабарые угтанаб”	1		16.02	
46	Уургайгаа хайшан гэжэ түхээрдэг бэ?	1		20.02	
47	Ц-Д. Дондокова “Би мэдэнэб,,”	1		23.02	
48	Г. Чимитов “Үбгэн”	1		27.02	
49	Проектнэ ажал. Хабарай байгаали уран зохёолшодой бүтээлнүүдтэ	1	1	01.03	
	Уран зохёолшод үхибүүдтэ				
50	Х.Н. Намсараев “Жэогэмэлэй дуун”	1		05.03	https://buriyadxelen.com/

51-53	Литературна онтохон. Б.Д. Абидуев “ Шаалай Шаанай хоёр”	3		08.03 12.03 15.03	
54	Ж.А. Зимин “ Хайшан гээд космонавт болохо юм?”	1		19.03	
55	Ц-Д. Дондокова “Хаан Хуша”	1		22.03	
56	Э.Ч. Дугаров Жэргэмэл	1		02.04	
57	Ш.Н. Нимбуев . Эбтэй наа хүсэтэй (басни)	1		05.04	
58	Ц.Н. Номтоев Ногоон кружка	1		09.04	
	Сэсэгтэ зун				
59	Ц-Д. Хамаев. Зун.	1		12.04	https://buriadxelen.com/
60	Д.Улзытуев. «Амар сайн...	1		16.04	
61	Б.Санжин. Далайн захата	1		20.04	
62	Д. Улзытуев. Бороохон	1		23.04	
63	Д.Улзытуев. Уһанай гомдол	1		26.04	
64	Б. Бальжинимаев “Лагерьта” уран уншалга.	1		04.05	
65	Д. Дамбаева. Сэсэг	1		07.05	
66-68	Проектнэ ажал	3	3	10.05 14.05 21.05	
		68			

Хэрэглэгдэһэн нуралсалай методическа хүсэд суглуулбари

1. Содномов С.Ц, Ж.Ц. Эрдынеева. Литературна уншалга: Үндэһэн буряад нургуулийн 3-дахи класста уншаха ном:-Улан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2019.

2. Дылыкова Р.С. Буряад нургуулийн программанууд.. 1-4 классуд. Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2013 он

Хэрэглэгдэһэн литература

1. С.Ц. Содномов. Методическа дурадхалнууд. Литературна уншалга. 3 класс. Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2019 он

2. С.Ц. Содномов. Литературна уншалга. Буряад нургуулийн гурбадахи классай программа. Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2005 он.

Электронно цифровой ресурс

1. Буряад хэлэнэй сахим нураха бэшэг. Электронный учебник бурятского языка.
<https://buriadxelen.com/backend/web/burlang/default/teacher-experience?id=107>